

Politika

ASV ir konstitucionāla, federatīva republika, kurā prezidents ir valsts galva, valdības vadītājs un augstākā persona divpalātu likumdošanas un vēlēšanu sistēmā. ASV ir trīs līmeņu valdība – federālā, štatu un pašvaldību. Federālā valdība ir galvenā ASV valdības sistēma, kas atrodas Vašingtonā, Kolumbijas apgabalā, bet jebkurš iedzīvotājs ārpus valsts galvaspilsētas ir pakļauts vismaz trīs valdībām – federālajai, štata un apgabala. Katram valdības līmenim ir sava politiskā sistēma, kas pakļaujas augstāko līmeņu ierobežojumiem. Šādas valsts sistēmas cēloņi ir meklējami valsts vēsturiskajā izcelsmē – ASV veidojusies, apvienojoties vairākiem štatiem ar katrai savu politisko sistēmu.

Federālā valdība

ASV Federālā valdība sastāv no Likumdošanas (Kongresa vadībā), Izpildvaras (Prezidenta vadībā) un Tiesu varas (Augstākās Tiesas vadībā). Šīs trīs institūcijas izveidotas, lai garantētu pilnvaru nodalīšanu. Konstitūcija paredz, ka Federālajai valdībai ir šādas funkcijas: aizsardzība, ārlietas, naudas emisija un pārvaldība, starptautiskās tirdzniecības un attiecību veidošana, cilvēktiesību aizsardzība. Papildus Konstitūcijā norādītajām pilnvarām, federālā valdība ar Augstākās Tiesas atbalstu ir paplašinājusi savu darbības sfēru, iekļaujot arī izglītības un labklājības jautājumu risināšanu, balstoties uz atsevišķiem Konstitūcijas pantiem.

Likumdošana

ASV Kongress ir federālās valdības likumdošanas institūcija, kas sastāv no divām palātām – Pārstāvju palātas un Senāta. Pārstāvju palātā ir 435 locekļi, kuri katrs pārstāv kādu kongresa apgabalu un tiek ievēlēti uz diviem gadiem. Pārstāvju palātas locekļi tiek ievēlēti proporcionāli iedzīvotāju skaitam ASV štatos. Savukārt Senātā katrs štats tiek pārstāvēts ar diviem locekļiem, neatkarīgi no iedzīvotāju skaita štatā. Senātā ir 100 locekļi, kas tiek ievēlēti uz sešiem gadiem. Kongresa pilnvaras ir ierobežotas un tās minētas Konstitūcijā, pārējās pilnvaras pieder atsevišķiem štatiem un iedzīvotājiem. Vienīgā papildus funkcija Kongresam ir tiesības pieņemt likumus, kas ir vajadzīgi un atbilstoši esošo pilnvaru izpildei.

Izpildvara

Visa izpildvara federālajā valdībā pieder ASV prezidentam, bet bieži vien daļa varas tiek deleģēta Kabineta locekļiem. Prezidentu un viceprezidentu ievēl vēlēšanu kolēģija uz četriem gadiem, kuru laikā abām amatpersonām jākalpo kopā. Vēlēšanu kolēģija sastāv no ASV štatu pārstāvjiem, kas tiek iecelti kolēģijā proporcionāli štatu pārstāvniecībai abās Kongresa palātās. Kongresam ir tiesības ierobežot prezidenta izpildvaru, taču šīs tiesības tiek izmantotas ļoti reti. Prezidents nevar ierosināt likumprojektus, taču prezidenta paraksts ir nepieciešams, lai pārvērstu Kongresa likumprojektus likumos. Turklāt prezidentam ir tiesības uzlikt veto Kongresa likumprojektiem, savukārt Kongress var atcelt prezidenta veto divu trešdaļu vairākuma balsojumā abās palātās. Kongress var ierosināt prezidenta atcelšanu no amata, par kuru jābalso Palātām. Prezidenta pienākumos ietilpst aptuveni 2000 Senāta apstiprinātas vizītes pie Kabineta locekļiem un vēstniekiem, izdod pavēles un apzēlo, kā arī citi konstitucionāli pienākumi. Lai arī prezidenta konstitucionālā loma var likties salīdzinoši ierobežota, ASV prezidenta amats tiek uzskatīts par visietekmīgāko visā pasaulē. ASV viceprezidents ir nākamā svarīgākā valsts amatpersona pēc prezidenta un darbojas kā Senāta prezidents ar tiesībām izšķirt balsojumu. Prezidenta Kabineta locekļi ir atbildīgi par dažādu valsts departamentu administrēšanu. Šiem departamentiem un to vadītājiem ir nozīmīga reglamentējošā un politiskā vara, un tie ir atbildīgi par federālo likumu izpildi. Pašlaik darbojas šādi departamenti jeb ministrijas:

- Lauksaimniecības departaments
- Tirdzniecības departaments
- Aizsardzības departaments
- Izglītības departaments
- Enerģētikas departaments
- Veselības un cilvēkresursu departaments
- Iekšējās drošības departaments
- Mājokļu un pilsētvides attīstības departaments
- Tieslietu departaments
- Nodarbinātības departaments
- Valsts departaments
- Iekšlietu departaments
- Valsts kases departaments
- Transporta departaments

ASV departamentu raksturojums

Lauksaimniecības departaments¹

Lauksaimniecības departamenta mērķis ir zemkopības, lauksaimniecības un pārtikas ražošanas politikas izstrāde un ieviešana. Departaments cenšas apmierināt zemkopju un lauksaimnieku vajadzības, kā arī attīstīt lauksaimniecisko ražošanu un tirdzniecību, nodrošināt pārtikas kvalitāti, aizsargāt dabas resursus un attīstīt lauku rajonus.

Tirdzniecības departaments²

Šī Kabineta departamenta galvenā funkcija ir attīstīt valsts ekonomiku. Sākotnēji to izveidoja kā Tirdzniecības un darba departamentu, taču jau pēc 10 gadiem, 1913. gada 4. martā, to pārveidoja par Tirdzniecības departamentu, bet aģentūras un biroji, kas specializējās nodarbinātības jautājumos apvienojās zem Nodarbinātības departamenta. Departamenta misija ir „darba vietu radīšanas veicināšana un dzīves līmeņa uzlabošana visiem amerikāņiem, radot infrastruktūru, kas veicina ekonomisko izaugsmi, tehnoloģisko konkurētspēju un pastāvīgu attīstību”. Departaments veic arī ekonomisko un demogrāfijas datu apkopošanu uzņēmējdarbības un valdības lēmumu pieņemšanai, patentu un preču zīmju piešķiršanu, ražošanas standartu izveides atbalstīšanu. Tirdzniecības departamentam ir šādas struktūrvienības:

- Rūpniecības un drošības birojs – kontrolē ieroču un munīciju eksportu un ražošanu, kā arī cenšas samazināt draudus valsts drošībai.
- Ekonomikas un statistikas administrācija – sastāv no diviem birojiem – Ekonomikas analīzes biroja un Statistikas (census) biroja, kas sadarbojas, lai iegūtu, analizētu un atklātu valsts ekonomikas un demogrāfijas datus.
- Ekonomikas attīstības administrācijas galvenā funkcija ir pabalstu piešķiršana ekonomiski mazattīstītajiem sabiedrības slāņiem.
- Starptautiskās tirdzniecības administrācija nodarbojas ar ASV rūpniecības preču un pakalpojuma eksporta veicināšanu.
- Minoritāšu uzņēmējdarbības attīstības aģentūra veicina minoritāšu uzņēmumu izaugsmi un konkurētspēju.
- Nacionālā okeāna un gaisa telpas administrācija atbild par okeāna un gaisa telpas stāvokli un izmantošanu.
- Nacionālā telekomunikāciju un informācijas administrācijas galvenais uzdevums ir konsultēt valsts prezidentu telekomunikāciju politikas jautājumos.
- Patentu un preču zīmju birojs nodrošina patentu un preču zīmju aizsardzību ASV ražotājiem un uzņēmējiem.
- Tehnoloģiju administrācija sadarbojas ar ASV rūpniecības nozarēm, lai veicinātu to konkurētspēju. Šajā aģentūrā ir apvienotas trīs struktūras – Nacionālais standartu un tehnoloģijas institūts, Nacionālais tehniskās informācijas serviss un Tehnoloģijas politikas ofiss.

Aizsardzības departaments³

Aizsardzības departaments ir ASV Kabineta lielākais departaments. Departaments kontrolē ASV militāros spēkus un tā galvenā mītne atrodas Pentagonā. Aizsardzības departamentam ir šādas struktūrvienības:

- Aizsardzības sekretāra ofiss
- Militārie departamenti (bruņotie spēki, jūras flote un gaisa flote)
- Armijas ģenerālštābs
- Kaujas vienības, kas katra atbild par kādu reģionu
- Aizsardzības aģentūras
- Aizsardzības saistošo jomu departaments

Izglītības departaments⁴

Izglītības departaments kā atsevišķa struktūrvienība no Veselības, izglītības un labklājības departamenta izveidota 1980. gadā. Tas ir vismazākais no visiem Kabineta departamentiem un tajā strādā tikai nedaudz vairāk kā 4000 darbinieku. Izglītības departamenta funkcijas ir federālo fondu līdzekļu sadale izglītībai, ASV skolu datu apkopošana, un nodrošināt vienlīdzīgu izglītības pieejamību.

¹ <http://www.usda.gov/wps/portal/usdahome>

² <http://www.commerce.gov/>

³ <http://www.defenselink.mil/>

⁴ <http://www.ed.gov/index.jhtml>

Enerģētikas departaments⁵

Šis departaments atbild par ASV enerģētikas politiku un kodoldrošību. Departamenta darbības laukā ietilpst valsts kodolieroču programma, kodolreaktoru ražošana ASV jūras flotei, enerģijas saglabāšana, ar enerģētiku saistīta izpēte, radioaktīvo atkritumu iznīcināšana un pašmāju enerģijas ražošana. Departamenta darbību lielākoties sponsorē nacionālās laboratorijas.

Veselības un cilvēkresursu departaments⁶

Departamenta mērķis ir rūpēties par amerikāņu veselību un nodrošināt iedzīvotājiem nepieciešamos servisu. Departaments pārvalda vairāk kā 300 dažāda spektra programmas, kas galvenokārt ir domātas cilvēku veselības un labklājības uzlabošanai.

Iekšējās drošības departaments⁷

Departamenta funkcija ir pasargāt ASV iedzīvotājus no kaitējuma un īpašumu no bojājumiem. Šis departaments veidojās, saplūstot kopā vairākām federālām aģentūrām, kas bija kā atbildes reakcija uz teroristu uzbrukumiem 2001. gada 11. septembrī. Lai arī diskutabli, bet departamenta rīcība ir bijusi noderīga, atklājot vairākus vietējos terorisma draudus.

Mājokļu un pilsētvides attīstības departaments⁸

Departaments nodibināts 1965. gadā, lai izstrādātu un ieviestu mājokļu un pilsētvides attīstības politiku.

Tieslietu departaments⁹

Tieslietu departaments radīts, lai ieviestu likumus un aizsargātu ASV intereses saskaņā ar likumu, kā arī lai nodrošinātu godīgu un taisnīgu tiesu visiem iedzīvotājiem. Laika gaitā departaments ir kļuvis par pasaules lielāko juridisko iestādi un centrālo aģentūru federālo likumu ieviešanai.

Nodarbinātības departaments¹⁰

Nodarbinātības departaments ir atbildīgs par darba drošības, samaksas un slodzes jautājumiem, kā arī par bezdarbnieku pabalstu un citiem nodarbinātības jautājumiem.

Valsts departaments¹¹

Šis departaments ir ASV Kabineta ārlietu aģentūra, kas ir ekvivalents citu valstu ārlietu ministrijām. Departamenta galvenā funkcija ir ASV un citu valstu sadarbības veicināšana. Departaments pārstāv valsti dažādās starptautiskās organizācijās, pārrunā un slēdz līgumus par dažādiem jautājumiem, koordinē un atbalsta ASV starptautisko aģentūru darbību, kā arī pieņem oficiālas valsts vizītes.

Iekšlietu departaments¹²

Iekšlietu departaments pārvalda un sargā lielāko daļu federālo īpašumu. Šī departamenta funkcijas ir diezgan atšķirīgas no citu valstu iekšlietu ministrijām, kuru galvenās darbības jomas ir policijas un drošības jautājumi. Šis departaments nodarbojas ar ASV dabas resursu – zemes, ūdeņu, energoresursu u.c. pārvaldi un aizsargāšanu.

Valsts kases departaments¹³

Departamenta funkcija ir ASV naudas pārvalde – naudas un pastmarku izdošana, federālo nodokļu iekasēšana, federālā budžeta pārvalde, nacionālo banku pārvalde, konsultēšana valsts fiskālās politikas jautājumos, federālo finansu un nodokļu likumu ieviešana utt.

⁵ <http://www.energy.gov/>

⁶ <http://www.hhs.gov/>

⁷ <http://www.dhs.gov/index.shtm>

⁸ <http://www.hud.gov/>

⁹ <http://www.usdoj.gov/>

¹⁰ <http://www.dol.gov/>

¹¹ <http://www.state.gov/>

¹² <http://www.doi.gov/>

¹³ <http://www.treas.gov/>

Transporta departaments¹⁴

Departaments nodarbojas ar dažādiem transporta jautājumiem. Tā misija ir „kalpot ASV, nodrošinot ātru, drošu, racionālu, pieejamu un ērtu transporta sistēmu, kas darbojas saskaņā ar valsts interesēm un uzlabo dzīves līmeni ASV iedzīvotājiem”.

Veterānu lietu departaments¹⁵

Veterānu lietu departaments nodrošina kara veterānu aprūpes sistēmu un pēc savas nozīmes arī ir pielīdzināms ministrijai. Departamenta gada budžets pārsniedz 70 miljardu USD un aptuveni 230000 darbinieku strādā departamenta medicīnas centros, klīnikās, palīdzības centros un kapsētās visā valstī. Departamenta galvenā funkcija ir veselības aprūpe kara veterāniem par samazinātu samaksu.

¹⁴ <http://www.dot.gov/>

¹⁵ <http://www.va.gov/>

Tiesu sistēma¹⁶

ASV tiesu vara ir atdalīta no likumdevēja varas un izpildvaras. Ir trīs veidu vispārīgās tiesas – Augstākā tiesa, apgabalu tiesas (šobrīd ir 10 apgabalu tiesas, attiecīgi vairāki štati ir apvienoti vienā apgabālā) un štatu tiesas. Bez vispārīgajām tiesām darbojas arī īpašas tiesas – maksātnespējas, nodokļu, privātīpašuma, starptautiskās tirdzniecības, federālo prasību, armijas apelācijas un federālo iecirkņu apelācijas tiesas.

Atsevišķi no šīs tiesu sistēmas, bet ne pilnīgi neatkarīgi, darbojas arī katra ASV štata tiesu sistēma ar saviem likumiem un tiesas kārtību. Lietu var iesniegt apelācijai federālajā tiesā tikai tad, ja tā ir saistīta ar ASV Konstitūciju vai kādu no valsts likumiem vai līgumiem. Katra štata augstākā tiesa ir pēdējā instance.

Štatu valdības un pašvaldības

Štatu valdībām ir vislielākā ietekme uz iedzīvotāju ikdienas dzīvi. Katram štatam ir sava konstitūcija, kas lielākoties ir ļoti līdzīga ASV Konstitūcijai, un savi likumi. Arī štatu valdības tāpat kā federālā valdība sastāv no trīs daļām – likumdošanas, izpildu un tiesu institūcijas. Katra štata augstākā amatpersona ir gubernators un katram štatam ir vēlētās likumdošanas orgāns (divpalātu, izņemot Nebraskas štatu). Katram štatam ir sava tiesu sistēma ar mirtiesām kā zemākajām tiesām un augstāko tiesu priekšgalā. Tiesnešu iecelšana ir atšķirīga katrā štatā.

Pašvaldību institūcijas parasti ir pilsētas vai apgabala valdes, kas pieņem likumus, kas ir spēkā tikai konkrētajā pilsētā vai apgabālā. Lielākoties šie likumi ir saistīti ar satiksmi, alkohola tirdzniecību un dzīvnieku turēšanu. Taču dažos apgabalos valdei ir tiesības ieturēt nodokļus un uzturēt arī likuma uzraudzības aģentūras.

Politiskās partijas

Lai arī ASV dibināšanas pirmsākumos pastāvēja uzskats, ka politiķiem jābūt individuālām personām nevis piederīgiem pie kādas partijas, valstī tomēr izveidojās divpartiju sistēma, kuras pamatā ir divu lielāko partiju – republikāņu un demokrātu – valdīšana. Protams, paralēli šīm partijām eksistē arī citas partijas, taču atbalsts tām nav pietiekami liels, lai mažoritārās vēlēšanas rezultātā iegūtu vietu valdībā. Taču jāatzīmē arī tas, ka republikāņu un demokrātu pārstāvji ir atšķirīgi dažādos ASV štatos, līdz ar to ASV valdība var tikt uzskatīta arī par „100 partiju sistēmu”.

ASV politisko partiju darbības principi ir brīvi organizēti – it īpaši divām lielākajām partijām nav nekādas formālas organizācijas valsts līmenī, kas kontrolētu dalību, aktivitātes vai politisko nostāju (politiķis var kļūt par demokrātu vai republikāni, to publiski paziņojot). Rezultātā ASV politiskajām partijām nav centralizētas organizācijas un nav arī pilnībā vienotas ideoloģijas.

Federālajā līmenī gan republikāņiem, gan demokrātiem ir sava nacionālā komiteja, kas ir kā centrs līdzekļu piesaistei un kampaņām, it īpaši uz prezidenta vēlēšanām. Komitejas struktūra ir atšķirīga katrai partijai, taču lielākoties to veido katra štata pārstāvji, saistītās organizācijas un citas partijai svarīgas personas. Nacionālajai komitejai nav tiesību noteikt katra individuāla partijas biedra aktivitātes. Šādas partiju sistēmas dēļ ir grūti definēt partijas līderus, taču par tādiem tiek uzskatīti tie, kas ir ieguvuši augstus amatus valdībā.

Demokrātu partija¹⁷

Demokrātu partija ir otra vecākā partija pasaulē un tās pirmsākumi meklējami 1792. gadā, kad Tomass Džefersons nodibināja partiju, lai cīnītos pret Federālo partiju.

Demokrātu partija ir sadalīta vairākās frakcijās, no kurām ievērojamākās ir:

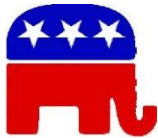
➤ Centristu frakcija, kuru uzskati dažos jautājumos sakrīt ar republikāņiem, atbalsta militāro darbību (t.sk. arī Irākā) un vēlas samazināt valdības

¹⁶ <http://www.supremecourtus.gov/index.html>, <http://www.uscourts.gov/>

¹⁷ <http://www.democrats.org/>

- labklājību, tādējādi apgalvojot, ka viņu idejas ir saskaņā ar vairumu ASV iedzīvotāju.
- Sociāli liberālā frakcija ir visaktīvākā opozīcijas partija partijas iekšienē, kas ir kritiska pret Republikāņu partijas ierosinājumiem. Tā bija pret kara uzsākšanu Irākā, vēršas pret konservatīvismu ekonomikā un sociālajos jautājumos, kā arī cīnās pret pārāk lielu biznesa ietekmi uz valdību.
 - Darba frakcija ir viena no vissvarīgākajām demokrātu partijas frakcijām, kas partiju nodrošina ar lielāko daļu finansējuma. Frakcija interešu loks aptver minimālo algu, pensijas, veselības apdrošināšanu utt. Viedokļi saskan ar sociāli liberālo partiju.
 - Liberāļu frakcija ilgu laiku bija dominējošā frakcija partijā. Frakcija atbalsta abpusēji izdevīgu tirdzniecību un mazāk konservatīvu ekonomisko politiku, kā arī iestājas par militāro darbību mazināšanu.
 - Konservatīvistu frakcija ir tā konservatīvistu daļa, kas ir saglabājusies partijā, neskatoties uz to, ka lielākā daļa konservatīvistu ir pārgājuši uz republikāņu partiju. Šādas frakcijas pastāvēšana partijas iekšienē izskaidrojama ar to, ka tās biedri pilnībā neatbalsta republikāņu uzskatus tādos jautājumos kā tirdzniecība, nodokļi un cilvēktiesības.

Republikāņu partija¹⁸

Republikāņu partija dibināta 1854. gadā valsts ziemeļos, tā bija neapmierināta ar verdzības paplašināšanos. Partijai konservatīva nostāja ir sociālajos jautājumos, liberāla nostāja - ekonomikā jautājumos. Šobrīd partijai ir 49% balsu senātā (tik pat cik republikāņiem) un 46.4% balsu pārstāvju palātā. Republikāņi uzskata, ka privātajam sektoram un iedzīvotājiem ir vairāk jākontrolē paši sevi. Taču galvenā republikāņu ideoloģija ir tāda, ka nekas netiek dots par velti, viss pašiem jānopelna. Tādēļ republikāņi cenšas panākt vienādas nodokļu likmes, mazināt sociālās palīdzības programmas un izturēties pret visiem iedzīvotājiem vienlīdzīgi.

Trešās partijas

Konstitucionāla partija¹⁹

Konstitucionālā partija ir sociāli konservatīva, bet ekonomiski liberāla partija, kas 1992. gadā tika dibināta kā ASV nodokļu maksātāju partija. Lielākā daļa šīs partijas vēlētāju nāk no Kalifornijas un Nevadas štata. Partija ir apsvērusi iespēju apvienoties ar citām partijām, t.sk. arī ar Reformu partiju.

Zaļā partija²⁰

Zaļā partija ASV ir darbojusies kā trešā partija kopš 1980. gada un ir pieskaitāma pie liberālām partijām. Partija galvenokārt darbojas pašvaldību līmenī. Zaļā partija atzīst decentralizāciju un vietējo autonomiju, nevis hierarhisku struktūru veidošanu, kas atspoguļojas arī partijas uzbūvē.

Liberāļu partija²¹

Liberāļu partija dibināta 1971. gadā. Liberāļu partijas uzskatu pamatu liberālisma filozofija, kas atbalsta gan ekonomisko, gan sociālo brīvību.

Reformu partija²²

Reformu partija dibināta 1995. gadā, lai radītu alternatīvu demokrātu un republikāņu partijām. Partijas programmas galvenie mērķi ir nodrošināt bezdeficīta budžetu, izmainīt kampaņu finansēšanas veidu, ieviest imigrācijas likumu, ierobežot brīvo tirdzniecību, kā arī samazināt pilnvaru termiņu Pārstāvju palātas locekļiem un senatoriem.

¹⁸ <http://www.gop.com/>

¹⁹ <http://constitutionparty.com/>

²⁰ <http://www.gp.org/>

²¹ <http://www.lp.org/>

²² <http://www.reformpartyusa.org/>